

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії і спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

з теми:

“Корекція психомоторного розвитку у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення”

Виконала здобувачка 2 курсу групи SoL1-M23z

ОП Спеціальна освіта (Логопедія)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.01 Логопедія

Христина ДУНДЕР

Керівник:

Людмила ЛІСОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:

Олена ЧОПК,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП...	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПСИХОМОТОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	6
1.2. Психомоторний розвиток дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема	6
1.2. Особливості психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення	16
1.3. Теоретичні основи корекційної роботи з розвитку психомоторики у дітей з порушеннями мовлення	23
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ПСИХОМОТОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	30
2.1. Методика діагностики психомоторного розвитку дітей з порушеннями мовлення	30
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження рівня психомоторного розвитку у дітей.	41
РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЯ ПСИХОМОТОРИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	
3.1. Система роботи з корекції психомоторного розвитку дітей з порушеннями мовлення	46
3.2. Обґрунтування та розробка методики корекції психомоторного розвитку у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення	55
3.3. Аналіз результатів формувального етапу дослідження	64
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до гармонійного виховання дітей дошкільного віку, акцентуючи увагу на їхньому психічному та фізичному зростанні. Цей період є визначальним для становлення особистості. Одним із ключових чинників успішної інтеграції дитини у соціальне середовище та навчальну діяльність є формування психомоторних навичок, які впливають на здатність виконувати точні та координовані дії. Психомоторика охоплює взаємодію рухових і мовленнєвих функцій, що сприяє сприйняттю та засвоєнню інформації, а також успішній адаптації до навчальних вимог.

Особливого значення психомоторний розвиток набуває у дітей з порушеннями мовлення, оскільки ці діти стикаються з обмеженнями в комунікативній діяльності, часто відчувають труднощі з координацією рухів, що негативно позначається на їхньому психомоторному розвитку в цілому.

На думку таких дослідників, як Є. Вакарєв, Л. Горбунова, Г. Горшкова, М. Гуревич, А. Івахненко, В. Озеров, М. Породько, Ю. Рібцун, Л. Роговик, А. Сімко, А. Шинкарук та ін., порушення мовлення впливають на різні психомоторні функції дитини, уповільнюючи формування моторних та мовленнєвих навичок, що ускладнює здатність до соціальної взаємодії та навчання. Дослідження вчених підтверджують, що гармонійний розвиток психомоторики допомагає покращити мовленнєві, когнітивні та соціальні навички дітей із порушеннями мовлення, створюючи необхідну базу для їх успішного функціонування в суспільстві [2; 10; 13; 14; 23; 33; 35; 36; 40; 44; 55].

Актуальність даного дослідження обумовлена необхідністю цілісного підходу до корекції психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, що сприятиме зниженню негативного впливу на мовленнєві порушення та інші аспекти розвитку дитини. Особливого значення у цьому контексті набуває пошук ефективних методик та засобів корекції, здатних розвивати психомоторні навички у дітей з мовленнєвими порушеннями. Це і зумовило вибір теми дослідження **«Корекція психомоторного розвитку у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення»**.

Мета дослідження: вивчити особливості психомоторного розвитку та обґрунтувати ефективні підходи і методи корекції його у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Об'єкт дослідження: психомоторний розвиток дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Предмет дослідження: методи та засоби корекції психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури щодо проблеми розвитку психомоторики дітей з порушеннями мовлення.
2. Визначити особливості психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.
3. Розробити та апробувати методику корекції психомоторного розвитку у дітей із порушеннями мовлення.
4. Проаналізувати ефективність використання методики корекції психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел, педагогічне спостереження, експеримент, методи кількісного і якісного аналізу отриманих даних.

Експериментальна база дослідження: Новояворівський заклад дошкільної освіти комбінованого типу № 7 Новояворівської міської ради.

Теоретична значущість дослідження: у розширенні уявлень про психомоторний розвиток дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення та обґрунтуванні методики корекції психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Практичне значення дослідження: у розробці та апробації методики корекції психомоторного розвитку у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, яка може бути використана в роботі спеціалістів закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження: Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю.

Структура роботи: кваліфікаційна робота включає вступ, три розділи, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

ВИСНОВОК

Психомоторний розвиток є ключовим компонентом формування мовленнєвих, когнітивних і соціальних навичок у дітей дошкільного віку. Особливе значення він набуває для дітей із порушеннями мовлення, оскільки недостатній рівень розвитку моторики безпосередньо впливає на якість виконання загальних і дрібних рухів, координацію, ритмічність, орієнтацію у просторі, а також мовленнєві вміння.

На основі проведеного теоретичного аналізу та експериментальної роботи вдалося встановити, що психомоторний розвиток – це багатовимірний процес, який включає вдосконалення загальної та дрібної моторики, зорово-моторної координації, ритмічності, темпо-ритмічної організації рухів, а також взаємозв'язок із когнітивною, емоційною та мовленнєвою сферами. Цей розвиток залежить від біологічних і соціальних чинників, серед яких особливе місце займають організовані форми діяльності, такі як гра, спілкування з дорослими та ровесниками, фізичні вправи та спеціально організоване навчання.

Проведений аналіз літературних джерел дозволив виявити, що між мовленнєвою функцією, її руховим компонентом і загальною моторною системою існує тісний функціональний зв'язок. У дітей із порушеннями мовлення ці взаємозв'язки порушені, що проявляється в недостатності загальної та дрібної моторики, поганій координації рухів, труднощах із відтворенням ритму, зниженій точності та швидкості виконання моторних завдань. Крім того, у таких дітей часто спостерігається слабкий розвиток зорово-моторної координації, незручність у роботі з дрібними предметами та підвищена рухова виснаженість.

Виявлені порушення обґрунтовують необхідність корекційної роботи, спрямованої на всебічний розвиток психомоторної сфери. Визначені нами критерії психомоторного розвитку включали особливості: загальної моторики (координація рухів, одночасність і чіткість дій); дрібної моторики (моторика пальців рук, маніпуляція з предметами,); розвиток темпо-ритмічної організації рухів; особливості зорово-моторної координації (здатність дитини координувати

рухи рук із зоровим та слуховим контролем); ритмічності рухів та відчуття ритму (здатність дитини відчувати і відтворювати ритм, що є важливим для формування ритмічних аспектів мовлення); просторової орієнтації та орієнтації у схемі тіла; особливості сенсорно-моторної чутливості (розвиненість здатності до тактильного сприйняття і розпізнавання предметів на дотик) та послідовності і переключення між діями.

Проведена діагностика показала такі особливості психомоторного розвитку дітей із порушеннями мовлення : неточність великих рухів та недостатність координації; зниження гнучкості, плавності, точності рухів; порушення ациклічних дій та слабка зорово-моторна координація; зниження рівня кінестетичної основи рухів руки, труднощі у роботі з дрібними предметами.

На основі отриманих даних була розроблена та впроваджена система корекційно-розвивальної роботи, яка базувалася на комплексному підході до формування психомоторних навичок. Вона включала такі елементи: забезпечення необхідних умов: взаємодія педагогів, логопедів і вихователів; Організація предметно-розвивального середовища. Дотримання принципів системності та поетапності корекційної роботи. Використання різних засобів: гра, предметна діяльність, образотворча активність, конструювання, елементи музичних занять, вправи на ритміку, фізичне виховання.

Реалізація методики відбувалася протягом 3 місяців і включала 24 заняття, кожне з яких мало чітку структуру: підготовча, основна та заключна частини. Завдяки цьому вдалося досягти значного прогресу у таких аспектах: розвиток координації рухів: вправи на симетричні рухи, ігри з м'ячем, вправи на ходьбу по слідах; вдосконалення дрібної моторики: нанизування намистин, робота з кінетичним піском, пальчикові ігри; покращення ритмічності та темпо-ритмічної організації рухів: рухи під музику, ритмічне плескання; розвиток просторової орієнтації; інтеграція мовленнєвих і моторних навичок тощо.

Впровадження системи дозволило не лише покращити загальний рівень психомоторного розвитку дітей із ЗНМ, але й позитивно вплинуло на їхні

мовленнєві, когнітивні та соціальні вміння. Заняття сприяли формуванню навичок організованості, підвищенню впевненості у власних силах та адаптації до навчального середовища.

Представлена система корекційної роботи забезпечує інтегрований розвиток дітей із порушеннями мовлення, допомагаючи їм не лише досягти кращого рівня психомоторики, а й опанувати основні вміння, необхідні для успішного навчання у школі. Це підкреслює важливість раннього виявлення труднощів у психомоторному розвитку та своєчасного впровадження корекційних заходів.

Проведене показує, що цілеспрямована робота з психомоторного розвитку є ефективним інструментом у корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Перспективними напрямками подальшої роботи в цій галузі є інтеграція сучасних технологій: використання інтерактивних навчальних платформ, цифрових ігор та сенсорних пристроїв для стимуляції психомоторних і мовленнєвих функцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросян А. Активізація пізнавальної діяльності у дітей засобами музично-ігрової діяльності: *Дефектологія*. 2000. №1. С. 43 – 46.
2. Вакарєв Є. С. Особливості міжпівкульної регуляції психомоторних дій людини : дис. ...канд. псих. наук: 19.00.01. Ін-т психолог. ім. Костюка. Київ, 2009. 216 с.
3. Варій М. Й. Загальна психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 968 с.
4. Вивчення моторної функції молодших дошкільників. *Дефектологія*. 2004. № 6. С. 44 – 47
5. Вільчковський Е. С. Розвиток рухової функції у дітей. Київ : Здоров'я, 1983. 208 с.
6. Гаврилова Н. С. Нейропсихологічна структура та механізми порушення фонематичних процесів у дітей з дислалією, ринолалією та дизартрією. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2010. Вип. 15. С. 120-127.
7. Гаврилова Н. С. Типи порушень артикуляційної моторики та особливості їх корекції. URL : <http://aqce.com.ua/vipusk-n8-2017/gavrilova-nstipiporushen-artikuljacijnoi-motoriki-ta-osoblivosti-ihkorekcii.html> (дата звернення : 01.11. 2024р.).
8. Гаврилова Н.С. Класифікація порушень артикуляційної моторики. Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.-2016.-Вип. 7 (1).-С. 49-61.
9. Гладких Н. В., Глущенко К. О. Діагностика стану розвитку загальної та дрібної моторики у дітей молодшого шкільного віку з комплексними порушеннями опорно-рухового апарату, інтелекту та зору. Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. 2015. Вип. 6(2). С. 26-40. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2015_6%282%29_5 (дата звернення: 15.10.2024).

10. Горбунова Л. С. Психомоторика та мовлення дітей дошкільного віку. Київ: Наукова думка. 2020.
11. Горбунова Н. В. Кореляція порушення психомоторики з порушенням мовлення дітей старшого дошкільного віку. Гуманіт. науки. 2009. № 2. С. 29-31
12. Горбунова Т. М. Визначення стану моторного розвитку дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II рівня мовленнєвого розвитку. Система освіти і виховання дітей з особливими освітніми потребами: досвід минулого – погляд у майбутнє, Харків, 2023. С. 353–356.
13. Горшкова Г. В. Логопедичні техніки: корекція психомоторного розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення: навчально-методичний посібник. Запоріжжя : Видавництво Хортицької національної академії, 2019. 230 с.
14. Гуревич М. О. Психомоторика : навч. посіб. Львів, 1980. 174 с.
15. Демченко Н. О. Методика розвитку дрібної моторики в корекційній роботі з дітьми із мовленнєвими порушеннями. Харків: Основа. 2018.
16. Дефектологічний словник: навч. посіб./ за ред.. В.І. Бондаря, В.М, Синьова. Київ: Леся, 2011. 528 с.
17. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
18. Завацький В. І. Фізіологічна характеристика рухів, як цілеспрямованої поведінки людини: навчальний посібник. Луцьк : Настир`я, 1993. 216 с.
19. Загальна психологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за заг. ред. С. Д. Максименка. Київ : Форум, 2002
20. Здравчева Т. М. Розвиток дрібної моторики в першому класі НУШ. Всеосвіта: вебінари, 2019. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/webinar/rozvitok-dribnoi-motoriki-v-persomu-klasi-nus-124.html> (дата звернення: 09.10.2024).
21. Земзюлін Т.В. Можливості психогімнастики. *Науково-методичний збірник «Школа життєвої творчості»*. Київ, 1995. С.81 – 84.

22. Іваніцька Т. Вплив розвитку дрібної моторики на формування мовлення у дітей дошкільного віку розвивати. Режим доступу до джерела: <http://www.logopedu.com.ua/article/472> (дата звернення: 20.09.2019).
23. Івахненко А. А. Корекція та розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків, 2011. № 3. С. 66 – 69.
24. Клименко В. В. Механізм психомоторики людини. Київ : Шкільний світ, 1997. 192 с.
25. Козак О. Пізнаємо світ пальчиками. Розвиток дрібної та загальної моторики молодших та старших дошкільнят. Палітра педагога. 2011. №5. С. 30.
26. Конопляста С. Ю. Логопсихологія : навч. Посібник. Київ : Знання, 2010. 293 с.
27. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Наукова думка. 1977. 220с.
28. Кузів О.Є. Психофізіологія: курс лекцій. Тернопіль: вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. 194 с.
29. Ліщук В. Зв'язок розвитку тонких рухів пальців рук і розвитку мовлення. Дефектолог. Київ : Шкільний світ, 2010. №7. С.3–16.
30. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л., Піскун В. М. Основи дитячої патопсихології: навч. посіб. Київ : Перун, 1996. 464 с
31. Малхазов О. Р. Психологія та психофізіологія управління руховою діяльністю: Монографія. Київ: Євролінія, 2002. 320 с
32. Машталер А. С. Розвиток дрібної моторики у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Таврійський вісник освіти. 2015. № 4. С. 242-247.
33. Озеров В. П. Психомоторні особливості людини. Дубно: Фенікс, 2002. 320 с.
34. Пасічник В. М. Оцінка фізичного і розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 7. С. 86 – 91.

35. Породько М. І. Методи оцінювання психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з аутистичним спектром порушень. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. пр. / за ред.. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : ПП Медоброди-2006, 2017. Т. 1. 82 С. 181 – 192.*
36. Породько М.І. Діагностика психомоторного розвитку дитини з аутизмом. Матеріали науково-практичної конференції *«Предиктори соціальної інклюзії»*. Збірник тез доповідей. Кривий Ріг, «Діонат». 2019. С.129-132.
37. Рібцун Ю. В. Вивчення моторної функції молодших дошкільників із ЗНМ. *Дефектологія*. 2006. № 1. С. 44 – 48.
38. Роговик Л. С. Весело, без остраху. Індивідуальний підхід до навчання рухів через розвиток психомоторики. Київ, 2000. №1. С. 26 – 28.
39. Роговик Л. С. Профілактика труднощів навчання через психомоторні вправи. Початкова школа. 2000. № 11. С. 50 – 52.
40. Роговик Л. С. Психомоторика: практикум. Київ : Главник, 2005. 72 с.
41. Савченко М. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності в дітей дошкільного віку. *Наука і освіта*. 2011. № 4. С. 358-361.
42. Самійлик С. Л. Розвиток дрібної моторики в дітей з мовленнєвими порушеннями за допомогою конструктивних ігор. Режим доступу до джерела: <http://journal.osnova.com.ua/download/45-39-41606.pdf>. (20.09.2024).
43. Семенова М. Г. Оцінка психомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Природничі науки*. 2009. № 2 (27). С. 153 – 155.
44. Сімко А. В. Особливості розвитку психомоторної активності дітей. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 9(2). С. 205-214. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2017_9\(2\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2017_9(2)_22) (дата звернення: 25.10.2024)
45. Сімко Р.Т. Особливості прояву психомоторних якостей суб'єкта в екстремальних умовах діяльності: монографія. Кам'янець – Подільський: ТОВ «Друк – Сервіс», 2014. 212 с

46. Тарасун В. Формування мовної особистості – новий напрям логопедичної роботи. *Дефектологія*. 2007. № 4. С. 3–11.
47. Терещенко І. Як розвивати моторику в дошкільників. *Вихователь–методист дошк. закл. : щоміс. спеціаліз. журн.* 2018. № 10. С. 43–48.
48. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення: монографія. Київ. 2014. С. 24 – 83.
49. Хохліна О.П., Кущенко І.В., Гребенюк М.О. *Згальна психологія: Хрестоматія*. Київ, 2013. 736 с.
50. *Хрестоматія з логопедії: Навчальний посібник / за ред.. Шеремет М.К., Мартиненко І.В.* Київ: КНТ, 2006. 360 с.
51. Шевцова Я. В. Дослідження стану психоторики в розумово відсталих молодших школярів. Київ. 2010.
52. Шеремет М. К., Боряк О. В. *Неврологічні основи логопедії: навч. посіб.* Суми : ФОП Цьома С. П., 2016. 252 с.
53. Шинкарюк А. І. Активність психіки людини і моторика. *Наука і освіта*. 2002. № 3–4. С. 56-59.
54. Шинкарюк А. І. Взаємодія рухів і психіки у контексті сучасного трактування психофізіологічної проблеми. *Вісник технологічного ун-ту Поділля*. 2002. № 2, ч. 2. С. 153-156.
55. Шинкарюк А. І. З історії проблеми співвідношення рухів і психіки людини. *Гуманітарно-суспільні дослідження*. Кам'янець-Подільський, 1997. Кн. 2. С. 197-199.
56. Шинкарюк А. І. Корекція психомоторних можливостей учнів допоміжної школи. *Дефектологія*. 2003. № 4. С. 12-15.
57. Шинкарюк А. І. *Методи дослідження психомоторики : методичні рекомендації*. Кам'янець-Подільський, 1996. 16 с.
58. Шинкарюк А. І. Моторні можливості та активність психіки сучасної людини. *Проблема загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка*. Київ, 2001. Т. 3, ч. 7. С. 259-266.

59. Шинкарюк А. І. Психомоторика : метод. рек. на допомогу студ. пед. ін.-ту. Кам'янець-Подільський, 1996. 24 с.
60. Шинкарюк А. І. Психомоторно-рівнева структура активності та свободи суб'єкта. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2005. 448 с.
61. Шинкарюк А. І. Рівні побудови рухів і смислова структура дії : монографія. Кам'янець-Подільський : Сисин О. В., 2008. 200 с.
62. Шинкарюк А. І. Розвиток моторики і психіки: Проблема активності та свободи : монографія. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т, інформ.-вид. від., 2002. 200 с.
63. Шинкарюк А. І. Розвиток психомоторики дитини від народження до шести років як передумова особистісної активності. *Проблеми сучасної психології* / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. Вип. 17. С. 733-743.
64. Шмаргун В. М. Когнітивні механізми психомоторних дій. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* / за ред. П. М. Таланчук. Київ : Університет «Україна». 2010. №7 (9). С. 307 – 319.
65. Bogdanowicz M. Integracja percepcyjno - motoryczna. Teoria - diagnoza - terapia. Warszawa: 1997 I wyd; 2005 wyd.IV. СМР Р-Р.
66. Bogdanowicz M. Sensorimotor integration and special difficulties in acquiring skills. Bulletin Le Bon Depart, nr 3, 1993 s.1-18.
67. Bogdanowicz M. The Good Start Method in Prevention of Dyslexia. W: Legasthenie. Bericht uber den Fachkongres 1993. Berlin 1994. Bundesverband Legasthenie e.v, 1994. s.355 - 358.
68. Gesell, A., Ilg, F. L., & Ames, L. B. The First Five Years of Life: A Guide to the Study of the Preschool Child. 1940. New York: Harper & Brothers.
69. Knill M.Ch. Programy aktywności: Świadomość ciała, kontakt i komunikacja. Warszawa. 1997. S. 7-8.
70. Sherborne W. Ruch rozwijający dla dzieci. Warszaw. 1997.
71. Wallon H. De l'acte à la pensée. Paris: Flammarion. 1942.